

อิสระเพื่อป้องกันการเลือกพวกพ้อง การสร้างกติกาป้องกันการยึดกุมรัฐโดยทุนผูกขาด ผ่านการปฏิรูปกฎหมายแข่งขันทางการค้า และการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เพื่อเป็นสัญญาสังคมใหม่สู่นาคตประชาธิปไตยที่ยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: วิฤตทางการเมือง; การยึดกุมรัฐ; นิติวิศวกรรม

Abstract

This academic article aims to critique and deconstruct the concept of “political mutation” or the “Scambodia Syndrome” discourse, which often explains the failure of Thai democracy as a biological pathology or a genetic abnormality. It proposes a legal-political analytical framework to explain the cycle of political conflict crises in Thailand over two decades (2001–2025) through the theories of “Competitive Authoritarianism” and “State Capture”. The findings indicate that the decline of Thai democracy is not a coincidence but the result of strategic interactions between majority political capital capturing state mechanisms and traditional elite networks responding with “Lawfare” tactics and military coups to maintain the balance of power. This cycle resulted in the phenomenon of an “Elite Settlement” following the 2023 general election, leading to the formation of a cross-bloc government to protect the interests of monopoly capital and block the participation of emerging social forces. Comparative studies of Peru, South Korea, and Malaysia confirm that these political crisis cycles can be resolved through institutional reforms based on international standards. Consequently, the study proposes a solution through “Legal Engineering” to establish a genuine “Rule of Law,” defined as a legal system where everyone is equally subject to the same rules, state power is constrained by legal principles, and the judiciary remains independent of political interference. Key recommendations include reforming the origins and structures of independent organizations to prevent cronyism, establishing regulations to prevent state capture by monopoly capital through trade competition law reform, and drafting a people’s constitution to serve as a new social contract for a sustainable democratic future.

Keywords: Political Crisis; State Capture; Legal Engineering

บทนำ

ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2566 การเมืองไทยได้เผชิญภาวะผันผวนครั้งสำคัญ เมื่อเกิดการจัดตั้ง “รัฐบาลข้ามขั้ว” ซึ่งก่อให้เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับความชอบธรรมของระบอบประชาธิปไตย ในท่ามกลางความสับสนนี้ ได้ปรากฏวาทกรรม เช่น การกลายพันธุ์ทางการเมือง หรือ Scambodia Syndrome (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2568) เพื่อสื่อถึงสภาวะพยาธิสภาพที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างอำนาจเผด็จการและเครือข่ายทุนผูกขาด อย่างไรก็ตาม การใช้กรอบแนวคิดเชิงแพทยศาสตร์ดังกล่าวไม่เพียงแต่จะลดทอนความซับซ้อนของปัญหา แต่ยังซ่อนเร้นอันตรายเชิงญาณวิทยาที่สำคัญ การนำคำว่า Syndrome (กลุ่มอาการโรค) Mutation (การกลายพันธุ์) หรือไวรัส มาใช้อธิบายการเมืองไทย มีข้อบกพร่องทางญาณวิทยาที่ร้ายแรงและนำไปสู่ความเข้าใจผิดเชิงโครงสร้าง สอดคล้องกับข้อสังเกตของ Sontag (1978) ที่ระบุว่า อุปลักษณะเรื่องโรคระบาดมักถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจหรือมาตรการพิเศษที่รุนแรง โดยอ้างว่าเป็นการ “กำจัดเนื้อร้าย” เพื่อรักษาความอยู่รอดของสังคม ซึ่งในบริบทของไทย การมองปัญหาการเมืองเป็นเรื่องของความผิดปกติทางพันธุกรรม ได้กลายเป็นฐานคิดที่รองรับการใช้อำนาจนอกระบบและการทำรัฐประหารมาโดยตลอด แทนที่จะมองว่าเป็นผลลัพธ์ของแรงจูงใจเชิงโครงสร้างและพฤติกรรมของตัวแสดงที่มีเหตุมีผล (North, 1990)

วิกฤตทางการเมืองไทยที่เกิดขึ้นตลอดสองทศวรรษ (พ.ศ. 2544–2568) คือภาพสะท้อนของเจตจำนงเชิงยุทธศาสตร์ที่แหลมคม เมื่อกลุ่มทุนการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งใช้เสียงข้างมากเข้าครอบงำกลไกนโยบายเพื่อประโยชน์ของพวกพ้อง (Pasuk & Baker, 2004; Hellman et al., 2003) ในขณะที่ฝ่ายชนชั้นนำจารีตและรัฐราชการตอบโต้ด้วยการใช้นิติสงครามและการวิศวกรรมสถาบันผ่านรัฐธรรมนูญเพื่อสถาปนาดุลอำนาจใหม่ที่เอื้อต่อกลุ่มของตน (Mérieau, 2016; Levitsky & Way, 2010) ปรากฏการณ์ที่สังคมเรียกว่าการกลายพันธุ์ แท้จริงแล้ว คือ กระบวนการรักษาสถานะผ่านการปรับตัวของสถาบันที่ล้มเหลวในการสร้างความเป็นธรรม (Acemoglu & Robinson, 2019) การทำความเข้าใจวัฏจักรการเมืองนี้จึงต้องอาศัยการร้อยถองเงื่อนไขทางนิติรัฐศาสตร์ เพื่อให้เห็นว่าความล้มเหลวของประชาธิปไตยไทยมิใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นผลผลิตจากการออกแบบกติกาที่จงใจให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เสรีและไม่เป็นธรรม (Schedler, 2006)

บทความนี้จึงมุ่งเปลี่ยนแกนกลางการวิเคราะห์จากวาทกรรมพยาธิสภาพทางการเมือง สู่กรอบแนวคิดการยิดกุมรัฐ และระบอบอำนาจนิยมเชิงแข่งขันเพื่อร้อยถองข้อบกพร่องทางญาณวิทยาที่ลดทอนปัญหาเชิงโครงสร้างให้เป็นเพียงเรื่องส่วนบุคคลและวิเคราะห์วัฏจักรวิกฤตทางการเมืองไทย การต่อรองอำนาจระหว่างกลุ่มทุนการเมืองและเครือข่ายชนชั้นนำจารีตตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ. 2544–2568) ซึ่งจะช่วยสร้าง

ความเข้าใจถึงเงื่อนไขทางนิติรัฐศาสตร์ที่ถูกบิดเบือน อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและผู้เกี่ยวข้องในการใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางนิติวิศวกรรม สำหรับปฏิรูปสถาบันการเมืองและสถาปนาหลักนิติรัฐที่แท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่ตรวจสอบได้และยั่งยืน

กรอบแนวคิดการยึดกุมรัฐและอำนาจนิยมเชิงแข่งขัน

1. ทฤษฎีการยึดกุมรัฐ และทุนนิยมพวกพ้อง รากฐานสำคัญของปัญหาการเมืองไทยมิใช่อยู่ที่ตัวบุคคลหรือพรรคการเมือง แต่อยู่ที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง “ทุน” และ “รัฐ” Marx (1990) ได้เสนอรากฐานความคิดใน *Das Kapital* ว่า รัฐในระบอบทุนนิยมมิได้มีความเป็นกลาง แต่ทำหน้าที่เสมือนคณะกรรมการบริหารจัดการผลประโยชน์ร่วมของชนชั้นนายทุน แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมักถูกขับเคลื่อนด้วยความต้องการสะสมทุนและการปกป้องทรัพย์สินของชนชั้นนำ วิฤตการณ์นี้เริ่มจากการเปลี่ยนผ่านของรูปแบบการทุจริต จากเดิมที่เป็นเพียงการติดสินบนรายครั้ง ไปสู่สภาวะที่ Hellman et al. (2003) นิยามว่า การยึดกุมรัฐ ซึ่งหมายถึง กระบวนการที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่หรือตัวแสดงทางการเมืองเข้าไปมีอิทธิพลโดยตรงต่อการกำหนดกฎกติกาของเกมผ่านการออกกฎหมาย พระราชกำหนด หรือการวางนโยบายรัฐที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มธุรกิจของตนอย่างเป็นระบบ

ในบริบทไทยระยะแรก (พ.ศ. 2544–2549) ปราบฏการณ์นี้เห็นได้ชัดจากการควบรวมระหว่างอำนาจทุน และอำนาจรัฐ จนเกิดภาวะที่เรียกว่า ธุรกิจการเมือง ดังที่ Pasuk & Baker (2004) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า เมื่อนักธุรกิจกลายเป็นผู้ควบคุมนโยบายรัฐด้วยตนเอง เส้นแบ่งระหว่างผลประโยชน์สาธารณะและผลประโยชน์ส่วนตนจึงถูกลบเลือน การยึดกุมรัฐในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่สร้างความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นการวางรากฐานทางกฎหมายเพื่อสถาปนาอำนาจในระยะยาว ซึ่งส่งผลให้กลไกตรวจสอบภาคประชาชนและองค์กรอิสระในระยะเริ่มแรกอ่อนแรงลง

2. ระบอบอำนาจนิยมเชิงแข่งขัน และสนามแข่งขันที่ไม่เท่าเทียม ระบอบเผด็จการทหารแบบปิดสนิท แต่กลับวิวัฒนาการสู่ระบอบอำนาจนิยมเชิงแข่งขัน ตามคำอธิบายของ Levitsky & Way (2010) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ การยังคงรักษาเปลือกนอกของประชาธิปไตยไว้ เช่น การจัดให้มีการเลือกตั้ง และการมีพรรคการเมือง แต่ในความเป็นจริงสนามแข่งขัน ถูกบิดเบือนอย่างรุนแรงจนฝ่ายตรงข้ามกับผู้ถืออำนาจรัฐแทบไม่มีโอกาสชนะ

ในทางนิติรัฐศาสตร์ ความไม่เป็นธรรมนี้ถูกทำให้เป็นระบบผ่านนิติวิศวกรรมที่ปรากฏชัดในรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญรุ่นหลัง โดยเฉพาะการกำหนดที่มาและอำนาจของวุฒิสภา รวมถึงการขยายขอบเขตอำนาจขององค์กรอิสระและ

ศาลรัฐธรรมนูญให้กลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมและทำลายล้างคู่แข่งทางการเมือง การออกแบบสถาบันในลักษณะนี้มีใช้ความผิดพลาดทางเทคนิค แต่เป็นเจตจำนงในการสร้างระบอบลูกผสมที่ใช้กระบวนการทางกฎหมายเป็นเกราะกำบังให้กับอำนาจนิยม

โดยสรุป วิกฤตวิฤตทางการเมืองไทย มิได้เกิดจากโรคทางพันธุกรรมทางการเมือง แต่เกิดจากปฏิกริยาระหว่างการยึดกุมรัฐโดยทุนที่รุกรัดผ่านเสียงข้างมาก และการยึดกุมรัฐโดยชนชั้นนำจารีตที่ตอบโต้ด้วยการออกแบบสถาบันการเมืองที่บิดเบือน กติกาการเลือกตั้งที่ถูกออกแบบให้ไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นระบบเลือกตั้งที่ซับซ้อน การคำนวณที่นั่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม หรือเงื่อนไขการยุบพรรค ล้วนเป็นการใช้กฎหมายเป็นอาวุธ เพื่อรักษาอำนาจและประโยชน์ของพวกพ้องภายใต้ฉากหน้าของระบอบประชาธิปไตย

วิกฤตวิฤตทางการเมืองไทยจากการยึดกุมโดยทุนสู่การสมยอมของชนชั้นนำ (พ.ศ. 2544-2568)

ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อของไทยจำเป็นต้องมองผ่านมุมมองของวิวัฒนาการทางสถาบันที่ปรับตัวรับมือกับความท้าทายในแต่ละยุคสมัย วิกฤตวิฤตทางการเมืองไทย ตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมาสามารถจำแนกออกเป็น 4 ระยะเวลาสำคัญ (พ.ศ. 2544-2568) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการช่วงชิงและรักษาอำนาจผ่านกลไกทางกฎหมาย และรัฐธรรมนูญ

ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2544-2549) รุ่งอรุณของเผด็จการเสียงข้างมากและการควมรวมทุน-รัฐ ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่มุ่งสร้างฝ่ายบริหารที่เข้มแข็ง ระบอบทักษิณได้สถาปนาสิ่งที่ถูกวิจารณ์ว่าเป็น "เผด็จการรัฐสภา" หรือเผด็จการเสียงข้างมากขึ้นมา ระยะนี้มีการใช้ฉันทมติจากการเลือกตั้งเป็นฐานความชอบธรรมในการรวบอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง การบริหารประเทศถูกขับเคลื่อนด้วยโมเดล CEO Premier ซึ่งส่งผลให้เกิดการควมรวมระหว่างกลุ่มทุนขนาดใหญ่และกลไกอำนาจรัฐอย่างเบ็ดเสร็จ (Pasuk & Baker, 2004) ภาวะการยึดกุมรัฐ ในระยะนี้ไม่ได้เป็นเพียงการทุจริตเชิงนโยบาย แต่เป็นการปรับเปลี่ยนสถาบันทางเศรษฐกิจและนโยบายสาธารณะให้เกื้อหนุนต่อการสะสมทุนของกลุ่มธุรกิจการเมือง จนนำไปสู่การกัดเซาะกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลในรัฐธรรมนูญให้กลายเป็นเพียงพิธีกรรมทางกฎหมาย ในมิติทางนิติศาสตร์ ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในระยะนี้ คือ สภาวะเผด็จการเสียงข้างมากตามคำเตือนของนักปรัชญาการเมือง De Tocqueville (2003) รัฐบาลทักษิณใช้อำนาจเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรอย่างกดขี่ในการแทรกแซงองค์กรอิสระ ปิดปากสื่อมวลชน และลดทอนบทบาทการตรวจสอบของฝ่ายค้าน McCargo (2005) อธิบายปรากฏการณ์นี้ว่า เป็นการท้าทายอำนาจโดยตรงต่อโครงสร้างอำนาจเดิม หรือเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ส่งผลให้ดุลยภาพแห่งอำนาจเสียไป และสร้างความหวาดระแวง

ให้กับชนชั้นนำจารีตวาระบอบทักษิณกำลังจะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรัฐไทยไปสู่การผูกขาดถาวร ซึ่งเป็นชนวนเหตุสำคัญที่นำไปสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549

ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2550–2557) นิตินิยมและความล้มเหลวของการจัดระเบียบใหม่ ภายหลังกองรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ชนชั้นนำจารีตพยายามสร้างกลไกเพื่อหยุดยั้งเครือข่ายทุนการเมืองเดิม แต่ความล้มเหลวในการทำลายฐานเสียงของเครือข่ายทักษิณนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านกฤษฎีกาจากอำนาจป็นสู่นิตินิยม ระยะนี้เห็นได้ชัดถึงบทบาทของตุลาการภิวัตน์ ดังที่ McCargo (2005) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับบทบาทของเครือข่ายสถาบันจารีต ที่ขยายอิทธิพลผ่านองค์กรอิสระและตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญกลายเป็นผู้เล่นหลักในการยุบพรรคการเมืองและถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฝ่ายเสียงข้างมากบ่อยครั้ง จนถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของรัฐซ่อนลับในการสกัดกั้นอำนาจที่มาจากทางเลือกตั้ง (Mérieau, 2016) อย่างไรก็ตาม การใช้นิติกรรมอำนาจในลักษณะนี้กลับยิ่งขยายความขัดแย้งในสังคมยิ่งขึ้นระหว่างกลุ่มหัวสีการเมือง ได้สร้างสถานะสองมาตรฐานที่ทำลายความเชื่อมั่นในหลักนิติธรรมของประเทศลงอย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม Hewison (2014) ได้วิเคราะห์ไว้ในบทความ Considerations on Inequality and Politics in Thailand ว่า จุดเชื่อมต่อสำคัญที่ทำให้วัฏจักรวิกฤตทางการเมืองนี้หมุนครบรอบ คือความผิดพลาดเชิงยุทธศาสตร์ของพรรคเพื่อไทยเอง ในสมัยรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร การผลักดันร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฉบับสุดซอย" ในปี พ.ศ. 2556 ถือเป็นการใช้อำนาจเผด็จการรัฐสภาซ้ำรอยเดิมเพื่อล้างผิดให้แกนนำทางการเมืองทุกฝ่าย การกระทำดังกล่าวเป็นการทำลายความชอบธรรมทางศีลธรรมและกฎหมายของรัฐบาลเลือกตั้งและเปิดทางให้กลุ่ม กปปส. ออกมาเคลื่อนไหวปิดเมือง ซึ่งปูทางไปสู่การรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557

ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2557–2565) นิตินิยมและระบอบลูกผสม การยึดอำนาจในปี พ.ศ. 2557 คือ จุดเริ่มต้นของการใช้นิตินิยมอย่างเป็นระบบที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2560 ถูกออกแบบมาเพื่อสถาปนาระบอบอำนาจนิยมเชิงแข่งขัน โดยมีเป้าหมายเพื่อควบคุมผลการเลือกตั้งและรักษาอำนาจของคณะรัฐประหารในคราวพลเรือน กลไกสำคัญประกอบด้วย การเพิ่มอำนาจให้วุฒิสภาที่มาจากแต่งตั้งมีสิทธิร่วมเลือกนายกรัฐมนตรี ซึ่ง Svoblik, (2012) อธิบายว่าเป็นกลไกคลาสสิกของเผด็จการในการควบคุมผลลัพธ์ทางการเมือง และการวางยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อจำกัดขอบเขตนโยบายของรัฐบาลในอนาคต ระยะนี้องค์กรอิสระถูกปรับปรุงให้กลายเป็นยามเฝ้าประตูที่มีประสิทธิภาพสูงในการกำจัดการเมืองฝ่ายตรงข้ามผ่านข้อกำหนดทางจริยธรรมที่คลุมเครือ สถาปนาโครงสร้างอำนาจที่ Mérieau (2016) เรียกว่า เป็นระบอบที่ตุลาการและรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ปกป้องอำนาจของสถาบันจารีตเหนือเจตจำนงของประชาชน

ในระยะนี้ วิกฤตวิฤตทางการเมืองไทยไม่ได้แสดงออกผ่านความรุนแรงทางกายภาพเหมือนอดีต แต่แสดงออกผ่านความสงบราบคาบที่น่าอึดอัดภายใต้การบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงอย่างเข้มข้น ซึ่งเป็นการกดทับปัญหาเชิงโครงสร้างไว้ได้พรม

ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2566-2568) การตกลงกันของชนชั้นนำและการสมยอมข้ามขั้วจุดเปลี่ยนสำคัญหลังการเลือกตั้งปี 2566 เกิดขึ้นเมื่อภัยคุกคามใหม่จากพลังทางสังคมที่มุ่งปฏิรูปเชิงโครงสร้าง ได้ผลักดันให้ชนชั้นนำจารีตและกลุ่มทุนการเมืองเข้าสู่ภาวะสัญญาสงบศึกของชนชั้นนำ การจัดตั้งรัฐบาลข้ามขั้วอำนาจที่เคยขัดแย้งกันมานานกว่าสองทศวรรษเพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วม จึงเป็นปฏิริยาทางยุทธศาสตร์เพื่อรักษาดุลอำนาจของเครือข่ายทุนและรัฐราชการ มากกว่าจะเป็นการคลายความขัดแย้งเพื่อความปรองดอง ภาวะดังกล่าวส่งผลให้การเมืองไทยในปัจจุบันกลายเป็นประชาธิปไตยที่ถูกยึดกุมโดยพันธมิตรชนชั้นนำ ซึ่งแม้จะคงรูปแบบพิธีกรรมทางประชาธิปไตยไว้ แต่เนื้อหาและเจตจำนงในการปฏิรูปโครงสร้างความเหลื่อมล้ำกลับถูกแช่แข็งไว้อย่างสมบูรณ์ (Acemoglu & Robinson, 2019) โดยเฉพาะการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือต่อรองอำนาจเพื่อสกัดกั้นฝ่ายค้านที่ก้าวหน้าและคุ้มครองพวกพ้อง ตอกย้ำภาพลักษณ์การยึดกุมรัฐโดยกลุ่มทุนผูกขาด และทำให้การเปลี่ยนผ่านสู่หลักนิติรัฐตามครรลองสากลกลายเป็นเป้าหมายที่ห่างไกลออกไปทุกที

สรุปได้ว่า วิกฤตวิฤตทางการเมืองไทยที่ยังไม่สิ้นสุดตลอดสองทศวรรษผ่านมุมมองวิชาการ มิใช่ความผิดปกติทางพันธุกรรมที่ไร้ทิศทาง แต่เป็นผลลัพธ์ของกระบวนการวงจรโต้ตอบเชิงยุทธศาสตร์ ที่ทวีความรุนแรงขึ้น เริ่มจากการใช้อำนาจเสียงข้างมากในลักษณะกดขี่ ซึ่งกระตุ้นให้เกิดปฏิริยาตอบโต้ผ่านนิติสงครามและการรัฐประหาร ขณะเดียวกัน การออกแบบสถาบันการเมืองเพื่อสืบทอดอำนาจกลับกลายเป็นปัจจัยเร่งให้เกิดการตื่นตัวของพลังใหม่ทางสังคม จนนำไปสู่ปรากฏการณ์ สัญญาสงบศึกของชนชั้นนำ หรือการสมยอมเชิงยุทธศาสตร์ข้ามขั้วอำนาจในที่สุด ตราบดีที่โครงสร้างทางกฎหมายและวัฒนธรรมการเมืองยังเอื้อให้เกิดการใช้ทางลัดสู่อำนาจ หรือใช้ช่องครือสระเป็นเครื่องมือทำลายล้างคู่แข่งทางการเมือง สังคมไทยย่อมไม่อาจหลุดพ้นจากเขาวงกตแห่งอำนาจนี้ได้ การทำความเข้าใจวิกฤตเชิงสถาบันเหล่านี้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการไขประตูสู่นาคต ซึ่งต้องอาศัยการ "รื้อถอนโครงสร้าง" ที่เป็นรากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริง

บทเรียนเปรียบเทียบจากต่างประเทศ

ในทางรัฐศาสตร์เปรียบเทียบ วิกฤตวิฤตทางการเมืองไทยตลอดสองทศวรรษ สอดคล้องกับปรากฏการณ์สากลที่เกิดขึ้นในหลายประเทศช่วงเปลี่ยนผ่าน การศึกษาผ่านกรณีศึกษา เปรู (ยุคฟูจิโมริ) เกาหลีใต้ (ยุคปาร์ค กึนฮย) และ มาเลเซีย (ยุคนาจิบ ราซัค)

มุ่งพิสูจน์ว่าการยึดกุมรัฐและการบิดเบือนอำนาจมิใช่พันธุกรรมที่ไร้ทางแก้ แต่เป็นวิกฤตเชิงโครงสร้างที่จัดการได้ด้วยการปฏิรูปสถาบันตามมาตรฐานสากลโดยไม่ต้องพึ่งพารัฐประหาร โดยสะท้อนปัญหาใน 3 มิติสำคัญ ได้แก่ การสถาปนาเผด็จการรัฐสภาและการสร้างระบบทุจริตเชิงโครงสร้างผ่านการควบคุมองค์กรอิสระในเปรู ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ที่แนบแน่นระหว่างผู้นำทางการเมืองและกลุ่มทุนผูกขาด (Chaebol) จนนำไปสู่การยึดกุมนโยบายในเกาหลีใต้ และการผูกขาดอำนาจยาวนานภายใต้ระบอบอำนาจนิยมเชิงแข่งขัน และผลกระทบจากการตื่นตัวของพลังทางสังคมใหม่ในการรื้อถอนโครงสร้างเดิมในมาเลเซีย

กรณีศึกษาของประเทศเปรู

ในช่วงทศวรรษ 1990 ภายใต้การนำของประธานาธิบดีอัลเบร์โต ฟุจิโมริ (Alberto Fujimori) ถือเป็นกระแสบานใหญ่ที่สะท้อนภาพระบอบทักษิณ ในยุคเริ่มต้นและการใช้อำนาจรัฐในทางที่ผิดได้อย่างชัดเจน Levitsky & Way (2010) ยกให้เปรูเป็นต้นแบบของระบอบอำนาจนิยมเชิงแข่งขัน ที่ผู้นำมาจากการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงถล่มทลายและใช้อำนาจนั้นในการรัฐประหารตัวเอง เพื่อปิดสภาและเขียนรัฐธรรมนูญใหม่ โดยอ้างความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและการก่อการร้าย สิ่งที่คล้ายคลึงกับบริบทไทยอย่างยิ่งคือ การสร้างเครือข่ายอำนาจซ้อนรัฐผ่านตัวละครสำคัญ คือ วลาดิเมโร มอนเตซินอส (Vladimiro Montesinos) หัวหน้าหน่วยข่าวกรอง ที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล กองทัพ สื่อมวลชน และตุลาการ McMillan & Zoido, (2004) ได้ทำการวิจัยเชิงลึกเรื่อง How to Subvert Democracy: Montesinos in Peru โดยวิเคราะห์จากวิดีโอเทปที่มอนเตซินอสบันทึกไว้ขณะจ่ายสินบน พบว่า รัฐบาลฟุจิโมริใช้งบประมาณมหาศาลในการซื้อ ผู้พิพากษาและเจ้าของสถานีโทรทัศน์ มากกว่าการซื้อนักการเมืองเสียอีก ซึ่งยืนยันสมมุติฐานที่ว่า ในระบอบกึ่งประชาธิปไตย การควบคุมกรรมการ (ศาล/องค์กรอิสระ) และผู้ส่งสาร (สื่อ) สำคัญกว่าการควบคุมผู้เล่นในสนาม

บทเรียนสำหรับไทย จุดจบของระบอบฟุจิโมริ-มอนเตซินอส มิได้เกิดจากการรอให้พันธุกรรมความชั่วร้ายหายไปเอง หรือเกิดจากการรัฐประหารโดยกองทัพฝ่ายตรงข้าม แต่เกิดจากการเปิดโปงข้อมูลข่าวสาร เมื่อคลิปวิดีโอการจ่ายสินบนถูกเผยแพร่สู่สาธารณะ ความชอบธรรมของระบอบที่ดูเหมือนเข้มแข็งก็พังทลายลงในพริบตา ประชาชนชาวเปรูลุกฮือขึ้นประท้วงจนฟุจิโมริต้องหนีออกนอกประเทศ บทเรียนนี้ชี้ให้เห็นว่า การยึดกุมรัฐแม้จะดูสมบูรณ์แบบ แต่มีความเปราะบางสูงมากเมื่อเผชิญกับความโปร่งใสและการตรวจสอบจากภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง (Degregori, 2012)

กรณีศึกษาเกาหลีใต้

หากเปรูคือบทเรียนเรื่องเผด็จการรัฐสภา เกาหลีใต้คือกรณีศึกษาที่ชัดเจนที่สุดในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำรัฐกับทุนผูกขาด ซึ่งเป็นแกนกลางของปัญหาการเมืองไทย สังคมเกาหลีใต้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ (Samsung Hyundai Lotte เป็นต้น) มายาวนาน จนเกิดคำถามว่า รัฐบาลเป็นผู้ควบคุมทุน หรือทุนเป็นผู้สั่งการรัฐบาล (Kim, 2017) วิฤตการณ์ถดถอยประธานาธิบดีปาร์ค กึนฮเย (Park Geun-hye) ในปี 2016-2017 จากกรณีสแกนดัล ชเว ซุนซิล (Choi Soon-sil Gate) สะท้อนภาพการยึดกุมรัฐโดยกลุ่มอิทธิพลส่วนตัวที่ใช้อำนาจรัฐเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มทุนเพื่อแลกกับเงินบริจาคเข้ามูลนิธิ

เมื่อเกิดวิกฤตความชอบธรรมของผู้นำในเกาหลีใต้ ภาคประชาชนเลือกใช้การปฏิวัติแสงเทียน คือ การชุมนุมอย่างสันติ ต่อเนื่อง และกดดันให้สถาบันในระบบทำงาน Lee (2018) วิเคราะห์ไว้ในงาน *The Candlelight Revolution and the Reality of Democracy in South Korea* ว่า ปัจจัยความสำเร็จ คือ การที่สถาบันตุลาการ (ศาลรัฐธรรมนูญ) ตัดสินใจฟังเสียงประชาชน และยึดหลักนิติธรรมอย่างเคร่งครัดในการวินิจฉัยถดถอยประธานาธิบดีโดยไม่บิดเบือนกฎหมายเพื่ออ้อมผู้มีอำนาจ

บทเรียนสำหรับไทย เมื่อเกิดวิกฤตความชอบธรรมของผู้นำในประเทศไทย มักจบลงด้วยการรัฐประหารหรือการใช้อำนาจตุลาการภิวัตน์ที่ถูกครหาว่าสองมาตรฐาน เกาหลีใต้พิสูจน์ให้เห็นว่า การแก้ปัญหาวิกฤตทางการเมืองระหว่างทุนและรัฐไม่จำเป็นต้องฉีกรัฐธรรมนูญ แต่ต้องอาศัยความเป็นอิสระของตุลาการและพลังของพลเมืองที่ตื่นรู้ หากสถาบันตุลาการไทยทำหน้าที่เป็นคนกลางที่ยุติธรรมอย่างแท้จริงเช่นเดียวกับเกาหลีใต้ วิกฤตทางการเมืองของการประท้วงและการรัฐประหารย่อมยุติลงได้ด้วยกลไกทางกฎหมายปกติ

กรณีศึกษามาเลเซีย การล่มสลายของพรรคครอบังและการตื่นตัวของนิวโหวตเตอร์พรรคอัมโน (UMNO) ครองอำนาจมายาวนานกว่า 61 ปี จนนักรัฐศาสตร์จัดให้เป็นระบอบพรรคเดียวครอบงำที่มีการผสมผสานประโยชน์ระหว่างชนชั้นนำเชื้อสายมลายูรัฐราชการ และกลุ่มทุนพวกพ้องอย่างแนบแน่น จนดูเหมือนว่าเป็นรากเหง้าทางการเมือง (DNA) ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ (Case, 2017) จุดเปลี่ยนสำคัญคือกรณีทุจริตกองทุน 1MDB (1Malaysia Development Berhad) ภายใต้รัฐบาลนาจิบ ราซัค ซึ่งถูกระบุว่าเป็นการโจรกรรมโดยรัฐที่ใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งของโลก แม้รัฐบาลนาจิบจะพยายามใช้อำนาจรัฐปิดปากสื่อ ไล่อัยการสูงสุดออก และใช้กฎหมายความมั่นคงเล่นงานฝ่ายค้าน (คล้ายกับนิติสงครามในไทย) แต่ท้ายที่สุด ในการเลือกตั้งทั่วไปปี 2018 (GE14) พรรคอัมโน

ก็พ่ายแพ้เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ Welsh (2018) ได้วิเคราะห์ชัยชนะของกลุ่มพันธมิตรแห่งความหวังว่าเกิดจาก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่

1. การจับมือข้ามชั่วเชิงยุทธศาสตร์ การที่ ดร.มหาเธร์ โมฮัมหมัด (อดีตผู้นำสายอำนาจนิยม) หันมาจับมือกับ อันวาร์ อีราฮิม (ผู้นำฝ่ายค้านที่เคยถูกระงับ) เพื่อล้มล้างระบอบนาจิบ แม้จะเป็นการสมยอมของชนชั้นนำในรูปแบบหนึ่ง แต่มีเป้าหมายเพื่อหยุดยั้งการสืบทอดอำนาจไม่ใช่เพื่อรักษาอำนาจเดิมแบบกรณีไทยปี 2566

2. พลังของคนรุ่นใหม่ การตื่นตัวของผู้มีสิทธิเลือกตั้งใหม่ที่ปฏิเสธการเมืองแบบเชื้อชาตินิยมและระบบอุปถัมภ์

บทเรียนสำหรับไทย มาเลเซียสอนให้รู้ว่า ไม่มีระบอบอำนาจนิยมใดที่เสถียรหรือเป็นอมตะ แม้จะมีกลไกราชการและกฎหมายเอื้อประโยชน์เพียงใด หากฝ่ายค้านสามารถสร้างความหวังที่เป็นรูปธรรมและประชาชนตระหนักถึงผลกระทบของการทุจริต การเปลี่ยนแปลงผ่านคูหาเลือกตั้งย่อมเป็นไปได้เสมอ การมองว่าโครงสร้างการเมืองไทยถูกปิดตาย จึงเป็นมุมมองที่มองข้ามวัฏจักรการเปลี่ยนแปลงของฐานเสียงที่กำลังเกิดขึ้นจริง

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบวัฏจักรวิกฤตทางการเมืองและทางออก

ประเทศ	กลไกการยึดกุมรัฐ	มาตรการตอบโต้	ผลลัพธ์เชิงสถาบัน
เปรู (ยุคฟูจิโมริ)	การตัดสินใจขององค์กรตรวจสอบและสื่อมวลชนอย่างเป็นระบบโดยหัวหน้าหน่วยข่าวกรอง	การเปิดเผยหลักฐานการทุจริตต่อสาธารณะ และการปฏิรูปตุลาการให้มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง	ระบบสถาบันล้มสลาย ก่อนจะถูกรื้อฟื้นใหม่ด้วยกลไกความโปร่งใส
เกาหลีใต้	ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างกลุ่มทุนยักษ์ใหญ่ และชนชั้นนำทางการเมือง	การบังคับใช้กฎหมายนิติรัฐอย่างเข้มงวดโดยไม่ละเว้นชนชั้นนำ และบทบาทของภาคประชาสังคมที่แข็งแกร่ง	การเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยที่มั่นคง
มาเลเซีย (กรณี 1MDB)	การใช้อำนาจบริหารแทรกแซงกองทุนรัฐและกระบวนการยุติธรรม เพื่อปิดบังการทุจริต	การใช้อำนาจผ่านหีบบัตรเลือกตั้งนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านอำนาจและการดำเนินคดีกับผู้ในระดับสูง	การทดสอบความยืดหยุ่นของสถาบันตรวจสอบ

สรุปบทเรียนสากล หัวใจของการก้าวข้ามวัฏจักรวิกฤตทางการเมืองมิใช่การทำรัฐประหารแต่คือ การสร้างความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม และการมีสถาบันการเมืองที่เปิดรับ (Inclusive Institutions) ตามแนวทางของ Acemoglu & Robinson (2012) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกาของรัฐถูกผูกขาดโดยกลุ่มทุนหรือชนชั้นนำกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ดังนั้น การศึกษาเปรียบเทียบนี้จึงยืนยันว่า ประเทศไทยต้องการการปฏิรูปสถาบันตามมาตรฐานสากล เพื่อสร้างระบบที่ทุนและอำนาจรัฐถูกตรวจสอบได้จริง

นิติวิศวกรรมเชิงโครงสร้างเพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

1. วงจรโต้ตอบเชิงยุทธศาสตร์ (The Action-Reaction Cycle) วิฤตความขัดแย้งตลอดสองทศวรรษมิใช่พยาธิสภาพทางชีววิทยา แต่เป็นผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ระหว่างทุนการเมืองที่ใช้เสียงข้างมากยึดกุมกลไกของรัฐ และชนชั้นนำจารีตที่ตอบโต้ด้วยนิติสงครามเพื่อรักษาตุลาอำนาจเดิม วงจรนี้สะท้อนให้เห็นว่าความล้มเหลวของประชาธิปไตยเกิดจากการออกแบบสถาบันที่บิดเบือนมากกว่าปัจจัยทางพันธุกรรม

2. สัญญาสงบศึกของชนชั้นนำ (Elite Settlement) และสภาวะประชาธิปไตยที่ถูกยึดกุม จุดเปลี่ยนสำคัญหลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 นำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลข้ามชั้วซึ่งมิใช่การปรองดองเพื่อประชาชน แต่เป็นการสมยอมเชิงยุทธศาสตร์เพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มทุนและเครือข่ายรัฐราชการจากพลังทางสังคมใหม่ สภาวะนี้ส่งผลให้เกิดประชาธิปไตยที่ถูกยึดกุม (Captured Democracy) ที่รักษาเพียงรูปแบบพิธีกรรมทางการเมือง แต่แข่งแข่งเจตจำนงในการปฏิรูปโครงสร้างอย่างสมบูรณ์

3. แนวทางนิติวิศวกรรมเชิงโครงสร้าง เพื่อก้าวข้ามกับดักอำนาจนิยมเดิมแบบจำลองจิ้งเสนาการปฏิรูปเชิงสถาบันผ่านกลไกทางกฎหมาย 3 ด้านหลัก ได้แก่

3.1 การปฏิรูปสถาบันตรวจสอบ ปฏิรูปที่มาและกลไกความรับผิดชอบขององค์กรอิสระให้ยึดโยงกับประชาชน เพื่อยุติการใช้องค์กรเหล่านี้เป็นอาวุธทำลายล้างทางการเมือง

3.2 การทลายโครงสร้างทุนผูกขาด ปฏิรูปกฎหมายแข่งขันทางการค้าและกฎหมายป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ เพื่อตัดวงจรความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างทุนธุรกิจและอำนาจรัฐ

3.3 การสถาปนาสัญญาสังคมใหม่ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่สถาปนาหลักการอำนาจอิสระเป็นของราษฎรเพื่อสร้างกติกาสากลที่เท่าเทียมและตรวจสอบได้

ภาพที่ 1 นิติวิศวกรรมเชิงโครงสร้างเพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

แบบจำลองนิติวิศวกรรมเชิงโครงสร้างนี้ยืนยันว่า การเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยที่ยั่งยืนต้องเริ่มต้นจากการรื้อถอนเงื่อนไขเชิงสถาบันที่เอื้อต่อการยึดกุมรัฐมากกว่า การรอคอยความเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล เพื่อสถาปนานิติรัฐที่กฎหมายเป็นธรรม และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองอย่างแท้จริง

สรุป

การวิเคราะห์วัฏจักรวิกฤตการเมืองไทยตลอดสองทศวรรษ (พ.ศ. 2544–2568) ยืนยันว่า วิกฤตที่เกิดขึ้นมิใช่พยาธิสภาพทางชีววิทยาหรือวาทกรรม Scambodia Syndrome" ที่ลดทอนปัญหาให้เป็นเรื่องพันธุกรรม แต่เป็นผลลัพธ์ของวัฏจักรวิกฤตการเมืองไทย การยึดกุมรัฐที่ขับเคลื่อนด้วยวงจรโต้ตอบเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างกลุ่มทุนธุรกิจการเมืองและเครือข่ายชนชั้นนำจารีต วิวัฒนาการเริ่มจากเผด็จการรัฐสภา ที่ใช้เสียงข้างมากแสวงผลประโยชน์พวกพ้อง นำไปสู่การตอบโต้ด้วยนิติสงคราม และตุลาการภิวัตน์ที่บิดเบือนกฎหมายเป็นอาวุธทางการเมือง จนเกิดการสมยอมข้ามชั่ว ในปัจจุบันซึ่งมิใช่ความปรองดอง แต่เป็นการฉีกกำลังชนชั้นนำเพื่อรักษาสถานะเดิมและปิดกั้นการมีส่วนร่วมของพลังใหม่ทางสังคม บทเรียนเปรียบเทียบกับจากเปรู เกาหลีใต้ และมาเลเซีย ชี้ให้เห็นว่า สภาวะอำนาจนิยมเชิงแข่งขันสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ด้วยการปฏิรูปสถาบันตามมาตรฐานสากล มิใช่ด้วยรัฐประหาร การศึกษานี้เสนอทางออกผ่านนิติวิศวกรรมเพื่อสถาปนานิติรัฐที่แท้จริง ข้อเสนอแนะสำคัญประกอบด้วย การปฏิรูปที่มององค์กรอิสระ

เพื่อป้องกันการเลือกพวกพ้อง การทลายทุนผูกขาด ผ่านการปฏิรูปกฎหมายแข่งขันทางการค้า และการนิรโทษกรรมเพื่อยุติสงครามกฎหมาย โดยมีภารกิจประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเพื่อเป็นสัญญาสังคมใหม่ หากสังคมไทยยึดมั่นในหลักการอำนาจสูงสุดเป็นของราษฎรและเลิกจำยอมต่ออาชญากรรมที่ลิดทอนปัญหาให้เป็นเรื่อง ความผิดปกติของกรรมพันธุ์อำนาจนิยมย่อมถูกตัดขาดจากวัฏจักรวิกฤตการเมืองไทย และนำไปสู่รุ่งอรุณแห่งประชาธิปไตยที่ตรวจสอบได้และยั่งยืนในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2568). *ประชาธิปไตยเทียมข้ามสายพันธุ์: ชักนำไทยสู่ Scambodia Syndrome*. สืบค้น 13 กุมภาพันธ์ 2568, จาก <https://shorturl.asia/AS57a>
- Acemoglu, D. & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty*. New York: Crown Publishers.
- _____. (2019). *The Narrow Corridor: States, Societies, and the Fate of Liberty*. New York: Penguin Press.
- Case, W. (2017). Stress testing the malicious state in Malaysia. *The Pacific Review*, 30(5), 747–766.
- De Tocqueville, A. (2003). *Democracy in America*. London: Penguin Classics.
- Degregori, C. I. (2012). *How Difficult It Is to Be God: Shining Path's Politics of War in Peru, 1980-1999*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.
- Hellman, J. S. et al. (2003). Seize the state, seize the day: State capture and influence in transition economies. *Journal of Comparative Economics*, 31(4), 751–773.
- Hewison, K. (2014). Considerations on inequality and politics in Thailand. *Democratization*, 21(5), 846–866.
- Kim, H. (2017). *Korea's Grievous War between Old and New Power*. Seoul, South Korea: East Asia Foundation.
- Lee, H. K. (2018). The Candlelight Revolution and the Reality of Democracy in South Korea. *Journal of Contemporary Asia*, 48(4), 687–698.
- Levitsky, S. & Way, L. A. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marx, K. (1990). *Capital: A Critique of Political Economy*. London: Penguin Books.

- McCargo, D. (2005). Network monarchy and semi-democracy in Thailand. *The Pacific Review*, 18(4), 499–519.
- McMillan, J. & Zoido, P. (2004). How to Subvert Democracy: Montesinos in Peru. *Journal of Economic Perspectives*, 18(4), 69–92.
- Mérieau, E. (2016). Thailand's Deep State, Royal Power and the Constitutional Court (1997–2015). *Journal of Contemporary Asia*, 46(3), 445–466.
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pasuk P. & Baker, C. (2004). *Thaksin: The Business of Politics in Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Schedler, A. (Ed.). (2006). *Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Sontag, S. (1978). *Illness as Metaphor*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Svolik, M. W. (2012). *The Politics of Authoritarian Rule*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Welsh, B. (2018). "Saviour" Politics and Malaysia's 2018 Electoral Tsunami. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 37(3), 85–108.